ISSN : 0976-0385

शिक्षणातील मर्मदृष्टी

SHIKSHANTEEL MARMDRISHTI

A Peer-reviewed Journal For Teacher Education

Vol : 7'th | Issue : 1'st | Quarterly : April to June 2015

शिक्षणातील ज्ञान, विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि संशोधन यांना वाहिलेले नियतकालिक

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

संपादक
डॉ. किशोर चव्हाण
कार्यकारी संपादक
डॉ. प्रवीण कोठावद

130

ISSN : 0976-0385

डॉ. कविता साळुंके
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ,
नाशिक.

1

शिक्षणातील कोनशीला : आंगणवाडी सेविका

१) प्रास्ताविक :

आंगणवाडी सेविका म्हटले की तीच्याकडे लहान मुलांना सांभाळणारी एक महिला म्हणून आपण पाहतो. किती सरळ दृष्टिकोन. प्ररवा आय.सी.डी. एस.(Integrated child Development Services) सोबत झालेल्या एका बैठकीत उपस्थित राहण्याची संधी मिळाली आणि त्यातून आंगणवाडी सेविकांबद्दलचा माझा आदर द्विगुणीत झाला. त्यांच्याकडे पाहण्याची दृष्टी बदलली. अल्पशा मानधनावर आजच्या काळात आपल्या गावाची इमाने इतबारे सेवा करणाऱ्या या सेविकांना हृदयातून सलाम करावासा वाटला. आपणापर्यंत त्यांचे हे कार्य पोहचावे आणि आपणही त्यांचा आदर करावा म्हणून या लेखाचा प्रपंच.

लहान मुलांसोबतच गावातील माता, पालक, समाज यांचेतील सुसंवादाचे साधन म्हणजे आंगणवाडी सेविका. सुरुवातीच्या काळात शासनाने अत्यंत तुटपुंज्या पगारावर नियुक्त केलेली ही पदे; आज महाराष्ट्र शासनाचा महिला व बाल विकास विभाग,'एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत' नियंत्रित करते.

या योजनेअंतर्गत अंगणवाडी सेविका, आंगणवाडी मदतनीस, पाळणाघर कार्येकर्ते, पूर्व शालेय शिक्षणातंर्गत कार्यरत शिक्षक, ग्राम शिक्षण समिती, माता/ पालक समिती, साधनसमुह, पंचायत राज संस्थाचे सभासद, स्थानिक अशासकीय संस्था, प्राथमिक शाळेचे शिक्षक, साक्षरता अभियानाअंतर्गत कार्येकर्ते, नर्सरी शिक्षक, आजी-आजोबा, ज्येष्ठ नागरिक, स्थानिक कारागीर हस्तकला करणारे लोककलाकार, पारंपरिक वस्तीतील नेते, पुढारी, महिला मंडळाचे कार्येकर्ते, आरोग्य सेवक कार्येकर्ते, सबल किशोरी योजनेच्या सखी/सहेली, किशोरवयीन मुली आणि इतर योग्य व्यक्ति इ. चा सहभाग असतो.

२) आंगणवाडी सेविकेची भूमिका -

आंगणवाडी सेविकेला आपल्या सेवाकाळात अनेक भूमिका पार पाडाव्या लागतात. उदा.

आंगणवाडीसाठी पुरेशी जागा नसेल तर जागेचा शोध घेणे.

गावातील ग्रामस्थांना आंगणवाडी कार्यक्रमाची माहिती देणे.

मुलांना पुरक पोषक आहार पुरवणे.

मुलांची काळजी घेणे.

मुलांसाठी वेगवेगळ्या कार्यक्रमांचे आयोजन करणे.

पूर्व शालेय शिक्षण देणे. त्यासाठी साहित्य जमवणे व त्याचे प्रदर्शन मांडणे.

पालक/ संगोपन कर्ते/ इतर संबंधीतांशी समन्वय साधून आपल्या कार्याचे सातत्याने महत्त्व पटवून देणे.

माता बालक सुरक्षा कार्ड माहिती भरणे

कार्यक्रमाचे अहवाल तयार करणे.

सर्व बालके आंगणवाडीत रोज हजर राहतील याकडे कटाक्षाने लक्ष देणे.

मुलांवर संस्कार करणे.

कार्यक्रमांचे अभिलेखे तयार करणे.

बालक विकासाचे मूल्यांकन करणे.

३) आंगणवाडी व्यवस्था -

आंगणवाडीस मान्यता देतांना पाडा किंवा आदिवासी अति दुर्गम भाग असेल तेथे १०० ते १५० लोकवस्तीसाठी एक आंगणवाडी असते. अन्यथा ८०० ते १००० लोकसंख्येसाठी एक आंगणवाडी, ८०० ते १५०० वस्तीसाठी २ आंगणवाड्या तर २४०० लोकांच्या वस्तीसाठी ३ आंगणवाड्या व्यवस्था

१८९

शासनाकडून मान्य असतात. प्रत्येक आंगणवाडीत एक आंगणवाडी सेविका व एक मदतनीस असते. २० ते २५ आंगणवाडयांवर एक पर्यवेक्षक कार्यरत असतात.

४) आंगणवाडी सेविकांची कार्ये

प्रत्येक आंगणवाडी सेविकेला ११ कामे व रजिस्टर नियुक्त केली जातात. त्यात

४.१) कुटुंब नियोजन माहिती
४.२) आहारा साठा नियोजन
४.३) पूरक पोषक आहार वितरण
४.४) पूर्व प्राथमिक शिक्षण
४.५) गरोदरपण व प्रसुती नोंदी
४.६) लसीकरण
४.७) जिवनसत्वाबाबत माहिती.
४.८) गृहभेटी
४.९) संदर्भ साहित्य.
४.१०) सगळया रजिस्टरचा गोषवारा
४.११) बालक वजन व ग्रेडेशन,

४.१) कुटुंब नियोजन

यात प्रत्येक कुटुंबाला भेट देऊन त्यांचा सर्व्हे केला जातो. त्यात कुटुंबातील सर्व सदस्य, त्यांचे, नाव, गाव, जन्म, जन्मस्थळ, शिक्षण, अंपग व्यक्ती, १२-२५ वयोगटातील माता, ० ते ६ वयातील मुले, गदोदर स्त्रीया इ.सर्व माहिती दिलेल्या नमुन्यात नोंद केली जाते. व तो रिपोर्ट मार्च अखेर कार्येकर्ते प्रकल्प अधिकारी ते शासनापर्यंत पोहचविला जातो.

४.२) आहारा साठा नियोजन

शासनामार्फत आंगणवाडीकडे तीन वर्षाचा एकत्रितपणे हा साठा येतो. यात प्रामुख्याने उपमा, शिरा, सातू ची तयार पाकीटे असतात. तो २५ दिवसांचा एकत्रिपणे लाभार्थीना दिला जातो. लाभार्थीमधे ६ महिने ते ३ वर्षे मुले व गरोदर महिलांचा यात समावेश असतो. या आहार साठयाची प्राप्ती दिनांक, त्याचे वितरण, कोणाला किती, कधी दिले त्याची नोंद, किती शिल्लक आहे किती दिवस पुरेल इ. चे नियोजन येथे अपेक्षित असते.

४.३) पूरक - पोषक आहार वितरण -

या अंतर्गत सर्व लाभार्थींची नोंद येथे अपेक्षीत असते. यात सर्व वयाची बालके, गरोदर माता, किशोरवयीन मुली इ. सर्वांची संख्यानिहाय नोंद असते.

४.४) पूर्व प्राथ शिक्षण -

यात आंगणवाडीत येणा-या बालकांना दयावयाच्या शिक्षणाचे १० कार्यक्रम दिले आहेत. ते म्हणजे मैदानी खेळ (स्नायूंच्या विकासासाठी), अंतर्गत खेळ (छोटया स्नायूंच्या विकासासाठी), भाषा विकास, कला कौशल्य, गणन सिध्दी, वैज्ञानिकदृष्टिकोन, जीवन कौशल्य, शालेय पूर्व तयारी सामाजीक विकास, भावनिक विकास याचा समावेश असतो.

४.५) गरोदरपणा व प्रसुती/ लाभार्थी -

यात गरोदर महिला किती? त्यांचे गरोदरपणाचे एकूण दिवस, ६ महिने ते तीन वर्षे वयाची मुले, ३ ते ६ वर्षे वयाची मुले सर्वांची नोंद अपेक्षित असते. कारण हे सर्व शासन योजनांचे लाभार्थी असतात. त्यांना वेळोवेळी आहार, तपासणी, इ. ची व्यवस्था अपेक्षित असते. तसेच त्यांना वेळच्यावेळी आयर्न व इतर टॅबलेट व्यवस्था, मोजणे व त्याची नोंद प्रसुती गुंतागुत आहे का? जन्मत:च बाळाचे वजन इ. माहिती आंगणवाडी सेविकेने गोळा करुन कार्यकर्त्यांकडे पोहचवणे अपेक्षित असते.

४.६) लसीकरण -

लाभार्थीच्या यादीनुसार या सर्वांना उपस्थित ठेवणे त्यांना योग्य व आवश्यक लसींचे लसीकरण करुन त्यांची नोंद ठेवावी लागते.

४.७) जिवनसत्वाबाबत नोंदी -

आंगणवाडी सेविकेने लाभार्थीना दर सहा महिन्यांनी जंताच्या गोळया व दिवनसत्वाचा डोस दिला गेला किवा नाही याची नोंद ठेवणे अपेक्षित असते. कारण सुदृढ माता व बालक योजनेसाठी हया नोंदी खूप महत्त्वपूर्ण मानल्या जातात.

४.८) गृहभेटी -

गरोदर माता नोंदीतील शून्य ते २४ महिने या गृहभेटी अपेक्षित असतात. यात गरोगरमातेचे नऊ महिने पूर्ण होईपर्यंत तीन भेटी आंगणवाडी सेविकेने देणे अपेक्षित असते. ज्यात प्रत्येक गरोदरमातेला दिला जाणार आहार, लस जीवनसत्त्व इ. ची नोंद ठेवावी लागते. बाळ जन्मानंतर एक भेट, बाळ दोन वर्षाचे होईपर्यत दोन भेटी अपेक्षित असतात. यात बाळ व बाळंतीणीचे वजन, उंची नोंदी वजनानुसार आहारात बदल आंगणवाडी सेविकेला सूचवावा लागतो.

४.९) संदर्भ - साहित्य

आयुक्त कार्यालयातून प्राप्त होणारे बौध्दिक खेळ, आंगणवाडी मार्गदर्शिका, गाण्याचे पुस्तक, मेंटल ॲबीलीटीसाठी

160

प्राप्त होणारी चित्रावरुन गोष्ट तयार करा पुस्तिका, चित्र - पझल्स, चित्रावरुन (२/३ प्रकारच्या फळे, फुले झाले इ. संदर्भात), मुलांसाठी खेळणी, आरोग्यविषयक औषधी इ. गोष्टी प्राप्त होतात. त्या प्राप्त झाल्या का?कधी? त्याचा वापर इ. क्ष्या नोंदी यात ठेवाव्या लागतात.

४.१०) सगळ्या रजिस्टरचा गोषवारा -

उपरोक्त सर्व नोंदीवरुन आंगणवाडीने सेविकेने प्रत्येक लाभार्थीबाबतीत केलेले ग्रेडेशन येथे नोंदवावे लागते. त्यावरुन लाभार्थीच्या सेवेत बदल केले जातात किंवा इतरत्र सुविधांची माहिती देण्यात येते.

४.११) आरोग्य स्थिती वरुन ग्रेडेशन -

यात प्रत्येक मुलाचे वय व वजन याची नोंद करुन त्या प्रत्येकाचा आरोग्या विषयीचा आलेख यात काढायचा असतो.

या व्यतिरिक्त शासनामार्फत चालवल्या जाणा-या विविध अभियानांबाबतही आंगणवाडी सेविकेला कार्य करावे लागते. उदा. किशोरवयीन मुलींचे जीवन कौशल्य, माता होणे, सामाजिक आरोग्य, लैंगिक माहिती, एच.बी.तपासणी इ. दृष्टिने प्रशिक्षण आयोजन करणे.

राजमाता जिजाऊ बाल आहार व आरोग्य पोषण अभियान यात कुपोशन कमी करण्यासाठी ० ते ६ गरोदर मातांचे उद्‌बोधन यात स्वच्छताकुपोषण कारणे, संवाद कौशल्य, त्यासाठी आर्यर्न व ऑलीक च्या गोळ्या देणे. गरदोरपणा (त्रिपदी) दशपदी - ० ते ६ मुलांसाठी एकपदी - जादा आहार, प्रसूतीनंतर बाळाचे वृध्दी घसरण यानुसार आहार, बालकासंदर्भात सभमीकरण, तारखेला गरजू महिलांना अपेक्षित सेवा पुरवली जाते. त्यात सहा सेवांचा समावेश असतो. त्या म्हणजे.

- पूरक पोषण आहार
- लसीकरण
- आरोग्य तपासणी
- संदर्भ आरोग्य सेवा
- शालापूर्व शिक्षण
- पोषण व आरोग्य शिक्षण

५) आय.सी.डी.एस. योजना

आंगणवाडी सेविका व माता, पालक समाज यांच्यात सुसंवाद रहावा आणि विविध कृती कार्यक्रमाचे नियोजन व्हावे यासाठी २ ऑक्टो १९७५ मधे Integrated Child Development Services (ICDS) ची स्थापना झाली.

आय.सी.डी.एस.म्हणजे एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना याचा टारगेट ग्रुप मुले, माता व गरोदरमाता हा आहे. विशेषत: किशोरिमाता. एकात्मिक सेवेत बालकाच्या सर्वांगीण विकासाचा विचार असतो. यात किशोरि माता/ गर्भवती महिलेला ० ते दोन वर्षे म्हणजेच मुलाचे पहिले १००० दिवस यात गर्भधारणेपासून बालकाच्या दोन वर्षापर्यंत काळजी घेण्यात येते. कारण या काळात बालकाची व्यवस्थित काळजी घेतली न गेल्यास होणारी हानी भरुन काढणे कठीण असते. बालक सुदृढ व निरोगी राहत नाही.

आय.सी.डी.एस. योजनेअंतर्गत आंगणवाडी सेविकेची भूमिका -

या अंतर्गत आंगणवाडी सेविकेला मुख्य सहा प्रकारची कार्य करावी लागतात.

५.१) बॉडी मसाज इंडेक्स -

यात आंगणवाडी सेविकेला प्रथमत: बॉडी मसाज इंडेक्स कसा काढावा? हे प्रशिक्षण दिले जाते. त्याप्रमाणे तीने लाभार्थीचा बॉडी मसाज इंडेक्स मोजावा अशी अपेक्षा ठेवली जाते. तो २३ च्या रेंजमधे असेल तर १८.५ पेक्षा कमी असेल तर कुपोषण आणि ३० पेक्षा जास्त असेल तर स्थूल मानावे असे प्रमाणकही दिले जातात. त्यानुसार आंगणवाडी सेविकेने लाभार्थींना आहाराबाबत मार्गदर्शन करावे असे सूचित केले जाते. उदा. स्थूल व्यक्तिसाठी कमी पण पौष्टिक आहार तर कुपोषीतांसाठी जास्त पण चौरस आहार मार्गदर्शन केले जाते.

याचसोबत एच.बी.चेक करावे लागते. ते किती असावे? याची ४/५ वेळा कार्डवर नोंद आंगणवाडीसेविकेला अपेक्षित असते. जर एच.बी. कमी असेल तर तीला योग्य टॅबलेट उदा.आसफा पुरवणे तसेचा अचूक व लोहयुक्त आहाराचे मार्गदर्शन आंगणवाडी सेविकेला करावे लागते. एच.बी.बाबत ११ ते १२ हे रेज नॉर्मल मानली जाते. हे आंगणवाडी सेविकेला प्रशिक्षणा दरम्यान सांगितले जाते. यासंदर्भात आय.सी.डी.एस ने 'आयुष्याचे दुसरे शतक' नावाचे पुस्तकही प्रसिध्द केले आहे. जे आंगणवाडी सेविकांना कार्य करतांना उपयुक्त ठरते.

५.२) गर्भवती महिला -

यात बालकाचे वजन किती वाढले? आणि किती

वाढणे अपेक्षित याच्या कार्डवर नोंदी आंगणवाडीसेविकेने करणे आवश्यक असते. आणि वाढीनुसार मातेचे समंत्रण उदा. वजन कमी असेल तर एक वेळा जादा आहार घेणे, शेवटचे तीन महिने पोष्टीक, चौरस व थोडा जास्त आहार, २.५ किलो पेक्षा कमी किलो वजनाचे बालक असेल तर ते कुपोषीत मानले जाते. कुपोषीत बालकाची काळजी, एच.बी.१३ हवे कमी असेल तर आयफा टॅबलेटचे १०० दिवस सेवन इ.

९.३) स्तनदा माता

यात मातेने किमान एकवर्षे बाळाला अंगावरचे दूध पाजणे आवश्यक बाळ जन्मल्यानंतर एक तासाच्या आत बाळाला अंगावर पाजणे. ज्यामुळे बालकाची रोगप्रतीकार शक्ती वाढण्यास मदत होते. स्तनपानामुळे स्तनदा मातेने जादा आहार घ्यावा. रोजच्या आहारात ३५० कॅलरीचे अतिरिक्त जेवण घ्यावे तरच ती माता बाळाला योग्य व पुरेसे दुध देऊ शकते. यासारखे मार्गदर्शन आंगणवाडी सेविकेला करावे लागते.

९.४) बालके

यात ० ते ६ वर्षे वयोगटाच्या बालकांचा समावेश असतो. त्यातही ० ते ३ वर्षे वयाच्या बालकांकडे अंगणवाडी सेविकेला जादा लक्ष द्यावे लागते कारण ती बालके आंगणवाडीत येत नसतात. त्यामुळे ते कुपोषीत होऊ नयें यासाठी त्यांचे आहार, पोषण व आरोग्य याकडे जास्त व गांभीर्याने लक्ष द्यावे लागते. ३ ते ६ वर्षे ४ वयाची बालके आंगणवाडीत असतात. त्यात त्यांना चौरस आहार पुरवण्याची जबाबदारी आंगणवाडी सेविकेची असते.

९.५) मालन्युट्रीशन

यात पाच घटक असतात.

पोषण - यात प्रत्येकाला कार्बोहेड्रेटस, प्रोटीन्स, फॅटस, व्हीटॅमीन मिळतील याची काळजी न्यूट्रीशन बॅलन्स डाएट स्थूल व सूक्ष्म दोन्ही स्तरावर अपेक्षित असतो.

एका बालकामागे मिळणा-या ५/६ रु. मधे या गरना कशा पूर्ण करता येतील? यासाठी मग आंगणवाडी सेविकेला पालक कुटुंबाचे प्रशिक्षण करावे लागते. आंगणवाडी आहारातून ४००/५०० कॅलरी बालकाला मिळतात उर्वरीत ८०० कॅलरी आंगणवाडी बाहेर मिळायला हवे. म्हणजेच अंगणवाडील बालकाला अपेक्षित अन्नाच्या १/३ अन्न मिळते उर्वरित २/३ अन्ने घरातून मिळायला हवे.

आरोग्य - नवोजित बालकाचे आरोग्य

पाणी - शुध्द व स्वच्छ पाणी तसे न मिळाल्यास बालकांना डायरीया होतो व बालकाचे वजन घटते.

सॅनिटेशन हायजीन - यात शौचालय, हॅन्ड वॉश, सांडपाणी व्यवस्थापन - परसबाग, कचरा व्यवस्थापन - कंपोस्ट खत, मासिकपाळी स्वच्छता इ. बाबत मार्गदर्शन अंगणवाडी सेविकेमार्फत करण्यात येते. यासंदर्भात आय.सी.डी.एस. मार्फत 'बोलातरी' हे पुस्तक प्रसिध्द करण्यात आले जे आंगणवाडी सेविकांना मार्गदर्शनासाठी उपयुक्त ठरते.

उद्दीपन - बाळाला भरवतांना त्याला खाण्याची प्रेरणा/ इच्छा निर्माण व्हायला हवी तरच बाळाला ते अन्न उपयुक्त ठरते. बाळाला भरवतांना गाणी, गोष्टी सांगून खायला घालावे. त्यास वेळ लागतो पण तो वेळ वाया जात नसतो तर सुद्दढ बालकासाठी आपण केलेली ती गुंतवणूक असते. बाळाच्या खाण्याच्या वेळांकडेही मातेने गांभीर्यपूर्वक लक्ष द्यावे याबाबतचे मार्गदर्शनही आंगणवाडी सेविकेला करावे लागते. यासंदर्भात वेस्ट इंडीजमधे 'जमायका' येथे एक संशोधन झाले त्या संशोधनातही सकस अन्न दिले त्यांची वाढ व पोषण चांगली होतीच पण ज्यांना न्यूट्रीशस अन्न प्रमाणे भरवले गेले त्यांची वाढ व पोषण ह अधिक चांगले झालेले आढळले. यावरुन याचे महत्त्व लक्षात येईल.

६) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचा बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम -

- हा शिक्षणक्रम बालशिक्षण परिषदेच्या मदतीने तयार करण्यात आल्याने तो हा अत्यंत महत्त्वाचा व उपयुक्त शिक्षणक्रम दिसतो १२ श्रेयांकाच्या, वर्षभराच्या या प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमात ४ पुस्तके आहेत.
- बालकविकास व बालशिक्षणाची मूलतत्त्वे - या विषयात बालशिक्षणाचा इतिहास, बालविकासाचे मानसशास्त्र, सहजप्रवृत्ती व बालकाचे अध्ययन प्रक्रिया, बालकाचा कारक भाषिक भावनिक, सामाजिक आणि बौध्दक विकास तसेच सर्जनशीलता या सर्व अंगाने बालक विकासप्रक्रियेची चर्चा आहे.
- बाल आहार आणि आरोग्य - या पुस्तकात बालकाचे आरोग्य, आहार, बालकाची शारीरिक वाढ व मानसिक आरोग्य, बालकाच्या आहार व आरोग्यासंबंधी सवयी स्वच्छता, बालकाचे नेहमीचे आजार अपघात आणि प्रथमोपचार, बालकाची वैद्यकीय तपासणी व अपंगत्त्व

162 138

बालशिक्षण कार्यपध्दती यात बालशिक्षणाच्या कार्यपध्दतीचा मार्गदर्शक तत्वे, कारक, भाषिक, सामाजिक, भावनिक विकास, जीवन व्यवहार, मुक्तखेळ, कलानुभूती, विज्ञान व परिसर अभ्यास आणि बौध्दिक विकासाच्या कार्यपध्दतीची चर्चा दिसते. आय.सी.डी.एस.आणि मुक्त विद्यापीठ यांनी यासंदर्भात एकत्र येऊन कार्य केल्यास ते अधिक गुणवत्तापूर्ण कार्य घडेल असा विश्वास वाटतो.

७) थोडक्यात -

मित्रहो आपण हे सगळे का करतो? तर बालकाच्या सर्वांगीण विकासासाठी. पुढच्या पिढीतील आपले बालक सुदृढ व सर्वांगीण विकास झालेले असेल तर आपला जी.डी.पी. वाढेल एवढेच नव्हे तर आपण एक महासत्ता बनण्याचे डॉ.अब्दुल कलामांसह आपणासर्वांचे स्वप्न साकार होईल. बाळाची वाढ व विकासासमवेतच त्याचे प्रथमत: घेतलेला श्वास, रडणे, ऐकणे, बघणे, त्याप्रसंगी कोणती काळजी घ्यायला हवी ते मातांना कळायला हवे.

आंगणवाडी सेविकांवर त्यासंदर्भात आपण खूप मोठी जबाबदारी टाकली आहे पण त्यांच्यावर जबाबदारी टाकून आपला, गावाचा, कुटुंबाचा सहभाग आपण विसरायला नको. मुलांच्या संगोपनात कुटुंबात प्रामुख्याने आईवर सर्व जबाबदारी असते परंतु तीला दिले जाणारे स्थान मात्र नगण्य असते. तसेच काहीसे आंगणवाडी सेविकेबाबत दिसते. बालकाला शून्य वयापासून ६ वर्षापर्यंत अत्यंत जबाबदारीने व काळजीपूर्वक संस्कार बालकाला होणे अपेक्षित असतात. अंगणवाडी सेविका ते करते. तीच्या सर्व कामांचा वेध घेतांना 'अंगणवाडी सेविके तुझे सलाम' असेच म्हणावेसे वाटते. या लेखाच्या अंती आपणासाठी तसेच वाटेल.

धन्यवाद !

❑❑❑

शोधनिबंध लेखन मार्गदर्शक सूचना – डॉ.संजीवनी महाले

१. शोधनिबंध लेखाचा प्रकार -

१.१ संकल्पनात्मक / वैचारिक

१.२ समस्या विश्लेषणावर आधारित

१.३ प्रवृत्ती दर्शक

१.४ सर्जनशील नावीन्यपूर्ण उपक्रमावर आधारित

१.५ संशोधनात्मक

वरीलपैकी आपण लेखन केलेला शोधनिबंध कोणत्या प्रकारात मोडतो, याची नोंद करावी. शोधनिबंध शक्यतो मराठीत असावा.हे मासिक मराठीतून अध्ययावत संदर्भ देण्यासाठी कटिबद्ध आहे.

२. शोधनिबंधाचे शीर्षक नोंदवून त्यानंतर १५० शब्दांत मराठी वा इंग्रजीत सारांश द्यावा, त्यात महत्वाचे अनुमान मांडावेत.

३. लेखाची मांडणी शैक्षणिक क्षेत्रातील व्यक्तींना उपयुक्त ठरू शकेल, अशा पद्धतीने करावी.

४. प्रस्तावना प्रेरणादायी, उत्सुकता निर्माण करणारी असावी.

५. मध्यवर्ती भागात लेखकाच्या मनाला वृष्टी, दृष्टी देणारे संदर्भ त्याचप्रमाणे विरुद्धार्थी मते संदर्भासहीत नोंदवावीत. मुद्दे व उपमुद्यांचे इंग्रजी शब्द कंसात द्यावेत.

६. माहिती आलेखन, आकृती, कोष्टक स्वरुपात मांडलेली असल्यास त्याला क्रमांक असावा, त्याचे विवेचन लेखात थोडक्यात द्यावे.

७. शोधनिबंधाच्या शेवटी समारोपात त्याचा मतितार्थ द्यावा.

८. शोधनिबंधातील संदर्भ आणि शेवटी द्यावयाचे संदर्भ अमेरीकन सायकॉलॉजिकल असोसिएशन पद्धतीने द्यावेत.

९. शोधनिबंध शब्दमर्यादा २००० ते २५०० असावी.

१०. टंकलेखनाचे नियम – अक्षर आकाराबाबत सूचना – मराठीसाठी मुख्य शीर्षक १८, उपशीर्षक १६, मजकूर १४

११. शोधनिबंध पानाच्या एकाच बाजुला टंकलिखित करून सोबत सिडीवर पाठवावा.

१२. शोधनिबंध पाठवताना त्यासोबत एक हमीपत्रही पाठवावे. या हमीपत्रात पुढील मजकूर असणे आवश्यक आहे.

१३. हमीपत्र मुख्य संपादकाच्या नावे असावे

शोधनिबंध लेखकाचे संपूर्ण नांव व पत्ता

शैक्षणिक पात्रता : ....

कार्यरत ठिकाण : ....

दूरध्वनी, मोबाईल, इ–मेल : ....

१) हा शोधनिबंध इतरत्र कुठेही प्रकाशित झालेला नाही, याबाबतची हमी.

२) संपादक मंडळाने शोधनिबंध स्वीकृती–अस्वीकृतीच्या निर्णयास मान्यता. त्याबाबत कोणताही पत्रव्यवहार नाही, याची जाणीव.

३) मासिकातील जागेच्या उपलब्धतेनुसार छपाईच्या महिन्याबाबत ना हरकत.

४) शोधनिबंधात वापरलेल्या सर्व संदर्भांची नोंद केलेली आहे.

५) शोधनिबंधातील लेखन चौर्याबाबत कुणी तक्रार केल्यास त्याची पूर्णत: जबाबदारी माझी असेल.

६) शेवटी स्वत:ची सही व नांव असावे.

143

134